

SÉLEI ISTVÁN*

„Észak-Magyarország kohászatának története” a honfoglalástól napjainkig (kiállítás)

A millezentenáriumi rendezvényekhez kapcsolódva az Országos Műszaki Múzeum Központi Kohászati Múzeuma is létrehozott egy kiállítást a Múzeumi hónap keretén belül „Észak-Magyarország kohászatának története a honfoglalástól napjainkig” címmel. Az időszak kiállítás megnyitására 1996. október 10-én került sor. A kiállítás anyaga fotókra, eredeti dokumentumokra, valamint tárgyakra épül.

Fotókon ismerhetik meg az észak-magyarországi koháskodás történetét a kezdetleges imolai bucakemencétől kezdve a történelmi Magyarország vasolvasztóin keresztül a nálunk csúcstechnológiát jelentő LD konverteres acélgyártásig. A tablókon szereplő fotókat, rajzokat lehetőség szerint követik a vitrinekben, ill. posztamenseken elhelyezett tárgyak.

A középkori olvasztókat rajzokon keresztül ismerhetik meg, egy térkép pedig tájékoztatást ad a honfoglalás és a kora árpádkori vassfeldolgozó és salaklelőhelyekről. Helyszűke miatt az imolai vasolvasztó eredetiben állandó kiállításunkban tekinthető meg.

RAJZOK, KÉPEK ÉS TÁRGYAK A KIÁLLÍTÁSRÓL A KÖZÉPKORTÓL A KORAI 19. SZ.-IG

Alsó-Sajói vasolvasztó rajza a 18. sz.-ból; a topliczai nagyolvasztó rajza 1800-ból; a feltárt műhelyek, kemencék, ékelt bucaleletek; vasolvasztó fűjtató típusok, Rónic 1800.

Vasolvasztásnál használt fűvócsövek; vasolvasztói salak fűvókával 10–12. sz., Imola; vasolvasztó kemence töredék 10–12. sz., Felsőkelecsény; öntöttvas kályhadarab 14. sz., Szilvásvár; sarkantyú a bélkői barlangból, Szilvásvár.

Nagyolvasztó rajza 1806-ból; a háromvízi nagyolvasztó romjai; a dobsinai nagyolvasztóból származó „medve”; a dobsinai nagyolvasztó 1750-ben.

Vasolvasztó salak 10–12. sz.; hámorban kovácsolt, ill. hámor építéséhez kovácsolt szegek; vasnyílhegy, lópatkó, tollas buzogány, bányavárosok címerei.

MAGYARORSZÁGI KOHÁSZAT A 18–20. SZ.-BAN

Magyarországon 1779-ben Erdélyen kívül 6 nagyolvasztó, 84 tótkemence és 40 hámor működött. Ezek évente mintegy 80 000 bécsi mázsa vasat termeltek.

A legnagyobb gyárak közé tartozott az Abaúj megyei Alsómecezenéz. Nagyolvasztó Dobsinán

* Országos Műszaki Múzeum Központi Kohászati Múzeuma, 3517 Miskolc, Palota u. 22.

kettő volt, Rónicon, Libetbányán, Pojnikon 1–1. A jelentősebb kincstári vasgyárak Tiszolc, Hradek, Rónic városokban voltak.

Képi és tárgyi anyag: Mecenzéfi szerárak, *Tischer József* gyártmányai; Martin-üzemi munkások (Novy Massa, Gömör-megye, 19. sz.); a podbieli vasolvasztó, 1809-ben; olvasztó Kabolya-polyánán 1848-ban; a vörösvágási olvasztó romjai.

A 19. sz. első évtizedeiben a napóleoni hadjáratok és a papírpénz elértéktelenedése miatt a vasárak jelentősen emelkedtek. A nagy kereslet hatására új vasgyárak egész sora keletkezett. Pl.: Polhora 1800-ban, Govasdia, Prakfalva 1810-ben indult.

Képi anyag: észak-magyarországi vasművek: Tiszolc, Rónic, Libetbánya, Pojnik, Bisztra, Diósgyőr bélyegzései a 18. sz. végén; gépgyári munkások kirándulása (200 fő) 1896-ban a Diósgyőri várban; *Péché Antal* és a tervei alapján megvalósult diósgyőri lakótelep. A kassa-hámori vasmű rajza 1852-ből; az alsószilánki rézmű és vaspörkölő üzem; a hisnyóvízi vasgyár; a nándorhegyi vasgyár.

A kiállított tárgyak között szerepel a szomolnoki bányafelügyelőséghez tartozó kohászati üzemek – főleg a diósgyőri vasgyár – eredeti pecsétnyomóinak gyűjteménye, többek között Fazola Henrik első pecsétnyomója.

Képi anyag: a resicabányai hengermű; a korompai martin acélmű, 1907; a stadtgrundi kohó Selmezbánya mellett 1898-ban; a zólyombrézói állami vasgyár; a korompai vasolvasztó; a korompai vasgyár a 18. sz. végén.

A kohászati technika fejlődésében nagy jelentőségű volt az új eljárások bevezetése, mint a Henry Bessemer- (1856), vagy a Siemens Martin-féle (1865). A kiállított sándarabok mind más eljárással készültek és különböző helyeken.

Képi anyag: az ózdi vasgyár, 1850; Salgótarján, 1872; a Rimamurány-völgyi Vasmű Egyesület részvénye; a borsodnádasi lemezhengermű, 1864; Borsodnádasi, 1880.

A dokumentumok között szerepel az 1770. július 28-án Mária Terézia által aláírt, s a Pozsonyban székelő főkamaragráfsághoz intézett levél, mely egyben a diósgyőri gyár alapító okiratának másolata. Eredetije az Országos Levéltárban található. Külön érdekessége a rányomott felülbélyegzés a diósgyőri kohászat 200 éves évfordulója alkalmából.

Képi és tárgyi anyag: alapító oklevél másolat; öntöttvas mozsár, 19. sz.; menetvágó a 18. sz.-ból; Újmassán öntött, szarvasbogár alakú csizmahúzó.

A Hámori-Vasmű megalapításával *Fazola Henrik* hozta létre Borsodban a 18. sz. első vaskohászati üzemét. Fia, *Frigyes*, apja munkásságát továbbfejlesztve létrehozta az újmassai faszenes nagyolvasztót, mely hazánk első ipari műemléke.

Képi anyag: az újmassai faszenes nagyolvasztó fedélszék-terve 1856-ból; a vasolvasztó rajza 1806-ból; a műemlék olvasztó (épült 1813, restaurálva 1952.)

A két Fazola munkásságához kapcsolódik az az épület, melyet kancelláriának neveztek, ahonnan a vasművet irányították. Ma már műemlék és múzeumunk otthonául szolgál. Dokumentumai a földszinti bejáratnál láthatók.

Képi és tárgyi anyag: Ó- és Újmassán használt bécsi mázsa; vasérc Upponyból, 18. sz. vége; Újmassán öntött lábas, 19. sz. eleje; az ómassai vasolvasztó makettje (gyufaszálakból kirakva); bányász csillével; upponyi bányamécse, 17. sz.; vasolvasztóból kifolyt salak, Újmassa; az 1870-ben épült diósgyőri faszenes nagyolvasztó; az I. és II. sz. kohó alapozása 1916-ban; a Baross-akna 1890-ben; a diósgyőri tanonciskola első növendékei; a diósgyőri köszénbányák térképe, *Péché Antal* eredeti rajza; faszén-égetés a Bükkben.

Ugyancsak látható a kiállításban a kiváló feltaláló, *Topiczer János* tégelyacélműi főművezető fotója; és találmánya, melyet 16 országban szabadalmaztattak: a Megiston 6. gyorseszterga-acél.

Képi és tárgyi anyag: Megiston acél reklámtáblája 1916-ból; 19. századi tégelykohó alaprajza és szerszámai; az Al-Duna szabályozásán dolgozó sziklavéső hajók; Megiston acél; *Topiczer János* fényképe és a diósgyőri szerszámacél gyártmánykatalógusa; *Kerpely Antal* nemesi oklevelének fotója; diósgyőri acélból készült sziklavéső betét, 1887; gyári zenekar, Diósgyőr; nyomáspróbának kitett vasúti kerék, ütköző és tengely.

A kohászati technika fejlődésével párhuzamosan a bányászat is fejlődött, mivel a faszéntüzelésű olvasztókról áttértek a nagyobb kalóriatartalmú koksszal való tüzelésre.

Képi és tárgyi anyag: a diósgyőri I.–II.–III. sz. nagyolvasztók; UHP kemence; folyamatos öntőmű; LD konverter. Koksz; nagyolvasztó plakett 1926–1976; próbacsésze; kohász szobor; kombinált acélmű, első csapolás 1980; billenthető üst.

Záró tablónkon látható a diósgyőri nagyolvasztók sora. Mindhárom megszűnt működni. A III. sz. nagyolvasztót 1996. november 4-én állították le. Diósgyőrben tehát 226 év után megszűnt a kohászkodás. Új, hidegbetétes acélgyártásra rendezkednek be, mely talán nem lesz ráfizetéses, mint az olvasztóban gyártott nyersvas, és jóval kisebb munkás-létszámmal valósítható meg.

A kohászat – és a vele egymásra utaltságban élő bányászat – jelenleg igen nehéz helyzetben van, ami a régióban a munkanélküliségre is erősen kihat. Ismerve azonban a kohászok és bányászok vasakarátát, nemcsak reméljük, de bízunk a boldogabb jövőben.